

УДК 130.2:821.161.2.09 "18/19"(092)

ПРОБЛЕМА „ІНШОСТІ” ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Катерина Откович

*Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1,
Львів, 79000, Україна, kafilos@franko.lviv.ua*

Розглянуто проблему „іншості” жінки через образи селянок у творах Ольги Кобилянської і Марко Вовчок. Показано, що девіантна поведінка жінки демонструє усвідомлення своєї іншості як світоглядно-ціннісного виміру жіночості.

Ключові слова: гендер, жіночність, девіантна поведінка, самогубство.

Проблема „іншості” жінки, що пов’язана із зародженням феміністичних ідей, сягає своїм корінням вчення Платона; трактатів про пригноблення особистості жінки Крістіни де Лізан і Корнелія Агріппи в епоху Відродження; часів Французької революції, коли Олімпія де Туж 1792 р. оприлюднила „Декларацію прав Жінки і громадянки” (як доповнення до загальновідомої „Декларації прав людини і громадянина”). Наприкінці ХХ ст. феміністичні студії переросли в гендерні, які висвітлюють проблеми соціальної рівності статей.

В Україні гендерні студії активізувалися в останнє десятиліття ХХ ст, проте ще недостатньо досліджено історичні терени гендерних проблем, яких частково торкалися в своїх працях Людмила Смоляр, Наталя Грицяк, Соломія Павличко та інші. Однак немає досліджень, які б детально аналізували причини девіантної поведінки жінок в українському суспільстві, що засвідчує усвідомлення ними своєї „іншості”.

Мета статті – проаналізувати образ жінки-селянки в українській літературі кін. ХІХ –поч. ХХ ст., яка демонструє усвідомлення своєї іншості як світоглядно-ціннісного виміру жіночності.

Українська духовна культура на зламі ХІХ–ХХ ст. переживає певне відродження, що пов’язане з плідним розвитком науки й мистецтва. Саме в цей час в українській літературі з’являються постаті жінок-письменниць, які спромоглися дещо змінити напрямок літературної проблематики, чим і викликали великий дисонанс у традиційно-патріархальному суспільстві. Марко Вовчок, Наталя Кобринська, Ольга Кобилянська, Леся Українка та багато інших письменниць і діячок намагались переосмислити або поставити по-новому широко обговорені проблеми [8, с. 78]. Серед цих спроб і виокремилось як певний історичний феномен “жіноче” питання. Виникає потреба в утворенні жіночих спілок, у публікаціях статей

щодо прав і можливостей жінок, у винесенні таких питань на загальне обговорення.

У цей час завдяки Лесі Українці, й насамперед О. Кобилянській в українській літературі вимальовується образ нової, сучасної і досі невідомої дівчини або жінки (зокрема, в творах „Царівна”, „Людина”, „Через кладку”). Це дівчина-інтелігентка, незалежна й ерудована особа, яка розуміє свою самотність, чітко ставить перед собою мету й відрізняється від своїх менш прогресивних подруг гіперболізованою чутливістю, що іноді, переходить в істерію [6, с. 104]. Саме така жінка, яка бореться зі світом і зі собою, прийшла на зміну соціально-, побутово- і родинно-закріпаченій селянці, життєвий цикл якої переплітається з аграрно-календарним. Змучена, скривджена й передчасно постаріла від роботи вона поступається перед вишуканою і гордою „царівною”, яка не прив’язує своє життя і долю до місця, обставин і людей. Виношуючи своє щастя самотійно, вона виглядає величною в своїх здобутках і поразках, тоді як чоловік не лише не є опорою, а й часто перешкодою до мети. „В опозиції „сильні жінки–слабкі чоловіки” трансформувалася певною мірою філософія Ф. Ніцше. О. Кобилянську вабила романтична надлюдина... У перших повістях всі чоловіки, за винятком Марка (найменш окресленої постаті), є здебільшого негативними персонажами. Ця негативність походить передовсім з безхарактерності, слабкої волі... Чоловічі характери її пізніших повістей з життя інтелігенції „Через кладку” й „За ситуаціями”, написаних у 10-і роки, так само втілюють цю слабкість натури, нерішучість, безвільність... Чоловіки уже не просто слабкі духом, характером, вони стали уособленням слабкості, пов’язаної з традиційною українською старосвітськістю, патріархальним консерватизмом” [8, с. 81].

Саме О. Кобилянська починає вперше розглядати жінку й чоловіка зосібна, особистісно. Жінка отримує своє значення не завдяки батькам, соціальному становищу чи шлюбу, вона сама творить собі долю. Проте, піднімаючись до рівня чоловіка в суспільстві, тобто маючи можливість розвиватися, утримувати себе своєю працею, кохати, не приховуючи свій вибір, вона наражається на значні утиски. Це призводить до сильного морального й психічного її навантаження. Вона в напрузі очікує від життя нових випробувань, щоб відстоювати свою незалежність, а водночас й самотність. Молода дівчина усвідомлює свою „іншість”, однак вона Інакша не в протиставленні, яке наводить Сімона де Бовуар, де чоловіча спільнота розглядається як першість, як точка відліку, а Інакша – як жінка: „...Чому самі жінки не спростовують верховного становища чоловіків? Жоден суб’єкт сам нізачо не визнає своєї другорядності. Так не буває, щоб хтось визнав себе Іншим, а когось – Першим. Ми визначаємо Іншого щодо самих себе” [2, с. 29]. Тут іншість розглядається як другорядність, слабкість стосовно когось сильного, від кого ти певним чином залежиш. Так, у творах О. Кобилянської слабкий чоловік виступає як інший, проте в суспільстві він і надалі залишається домінантним.

Іншість героїнь – це специфіка їхнього внутрішнього світу, те, що відрізняє їх від чоловіків, а не протиставляє їх. Отже, Інакша – це просто особлива, вчинки якої не завжди відповідають логіці здорового глузду, вона живе за своїми внутрішніми законами, що не завжди можуть зрозуміти батьки, подруги чи просто інші люди [9, с. 4].

О. Кобилянська майстерно змальовує психологічний світ жінки, її внутрішні переживання й злами. Криза, що спідкала чи не кожному людину, розкривається настільки сильно, наскільки її героїня емоційно збудлива.

Жінка-інтелектуалка – це особливий погляд на жінку в історико-культурному зрізі кінця XIX століття. Проте, досліджуючи саме жінку, а не культурно-тенденційний прояв, варто розглянути не „вибрану” з-поміж усіх жінок, а звичайну жінку з народу: селянку, матір, дружину чи сестру. Яку особливість приховує вона? Чи стає її життя менш змістовним на фоні новоствореної інтелігентки? Чи може вона приховати свою „іншість” за побутом, працею і традиціями?

Марко Вовчок (справжнє ім'я Марія Вілінська) однією з перших спромоглася передати психологічні колізії як кріпачки, сироти, покритки, так і дівчини-інтелігентки. У сучасній критиці існує думка, що прорив в українській літературі відбувся саме тоді, коли письменники позбулись старого кліше про муки й пригноблення селян, коли відійшли від народницьких мотивів, коли вживання словосполучення „український народ” перестало бути співзвучним із „багатостраждальний народ” [8, с. 40–46]. На нашу думку, через однобічне тлумачення антикріпосницьких творів Марка Вовчка і таких, що змальовують лише долю і страждання селян, її внесок у розкриття жіночої сутності часто применшується і зводиться лише до порівняння схожих сюжетних ліній із творами О.Кобилянської.

Творчий доробок Марка Вовчка цікавий тим, що вона намагалась розкрити психологію жінки (як селянки, так й інтелігентки) саме через її природу, через внутрішні переживання. І якщо жінка-інтелігентка – це все ж складна, але вже більш-менш зрозуміла постать, то селянка-кріпачка, служниця, повія постають як особи, що не гідні називати себе Жінкою. Читач ставиться до них більше зі співчуттям (іноді розумінням), ніж захоплюється їх волею, витримкою, вибором.

Більшість оповідань збірки „Рассказы из русского народного быта” і збірки „Народні оповідання” про українське село, описують історію селянки, пережитий голод, сирітство, фізичне знущання, гвалтування, залежність від панської волі. На перший план виступають реальні драматичні конфлікти між селянами та розбещеними панами-кріпосниками. Божевілья молодої матері, що втратила дитину через невблаганну панщину („Горпина”), загибель на чужині дівчини-кріпачки, яку збезчестив пан („Одарка”), гірка доля жінки з вільного козацького села, що стає дружиною кріпака („Козачка”) – такі мотиви реалістичних творів збірки. Героїням цих оповідань ще не спадає на думку активно протестувати проти свого важкого й безвихідного становища. Але їхні образи овіяні глибоким співчуттям, викликають

у мислячого читача настрої обурення і протесту проти нелюдської соціальної системи” [3, с. 15]. Саме так змальовує критика оповідання про долю селянки. Безперечно, всі розглянуті проблеми присутні в творах Марка Вовчка. Проте надалі ніде не згадується про переживання жінки, її духовну рівновагу, світорозуміння. Критика акцентує увагу лише на обставинах, які травмують людську душу, але не змальовує шляхи втечі людини від нестерпних подій, що обтяжують її існування. У більшості творів оповідач переказує життя іншої жінки і сама намагається пояснити її незрозумілі чи деколи негуманні вчинки. Автор передмови наголошує лише, що підсилює враження від людського горя і страждання: „Трагедію своїх героїнь Марко Вовчок втілювала в своєрідній художній формі: зовні нічим не виявляючи власної особистості, вона на перший план у своїх творах виводила оповідачів з народу. ...Здебільшого – літня селянка, багатостраждальна, сумовита, чуйна до чужого горя. Вона поволі веде розповідь про злигодні й поневіряння кріпачок. Внаслідок створювалась ілюзія, ніби народ своїми устами, так би мовити, „зсередини”, через призму власного світосприймання розповідає про неприродність і жорстокість кріпацтва” [3, с. 13]. Отже, варто переглянути твори під іншим кутом зору, акцентуючи не на подіях, що травмують людську психіку, а на шляху подолання цієї кризи, який жінка обирає для себе.

Марко Вовчок зображає різні типи жінок, проте жодна сильна натура не розкривається через зовнішні фактори. Опис молоді дівчини найчастіше вказує на її веселість, бадьорість, життєрадісність, що гармоніює з описом природи. Вона фізично й духовно здорова, переповнена життям, гармонійна сама-в-собі. Кожна прагне свідомо вийти заміж за кохану людину, мати господарство, доглядати дітей. Можна сприйняти це як бажання будь-якої пересічної жінки, яка бажає облаштувати собі життя і кожна невдала спроба робить її приниженою і невдоволеною. Героїні Марка Вовчка найбільше прагнуть кохання і родинного щастя, несуть це почуття крізь життєві колізії, проте, зіштовхуючись з певною кризою (найчастіше втратою коханої людини), вони несвідомо обирають самозречення. Тут з’являється поняття свободи, яке в такому випадку сильніше за інші пристрасті. Розуміючи, що з цим свідомим світом їй більше нічого не поєднує (або її належність до світу проявляється слабше, ніж сила опору обставинам), вона абстрагується від соціальних ролей, вибираючи власну свободу як єдиний шлях втечі від реальності. Це може бути тимчасова хвороба як засіб руйнування циклічної поведінки днів (тижнів і т. д.) життя, період певної підготовки, коли дівчина поступово відмовляється брати участь у повсякденному житті, поступово усвідомлює свої нові потреби. Переважно вона шукає свободу від страждань.

У творі „Максим Гримач” розповідається про заможного вдівця, який мав двох дочок. Старша дочка Катря покохала невільного козака, але треба було зачекати рік, доки козак не викупиться. Батько не перешкоджає щасливому кохання, а піклується про дочку і домовляється з нею зачекати рік.

Весною Катря чекає милого додому. Опис маленького раю на землі (тобто садочку біля хати), зображає внутрішній світ дівчини: “Зацвіли вишні, прокувала сива зозуля. Красно в садочку! Послався зелений барвінок, голубо зацвів; червоніє зірка; повився горобинний горошок, вовча ступа попустила широке листя; цвіте-процвітає мак повний, і сивий, і білий, і червоний; розкинувся по землі синій ряс; розрослась зелена рута. Поміж тим квітом сама, як найкращий квіт, походжає сама Катря, походжає та з синього Дніпра ясних очей не зводить...” [3, с. 82]. Проте саме в ці дні козак гине, і дівчина залишається самотня. З ним загинули не лише її сподівання, з ним загинуло кохання. Її життя в соціумі не буде повноцінне, вона стає наче калікою. Ось її день перед самогубством:

„— О доню! Яка ж ти стара стала!

Ні, тату, я ще молоденька, – зітхнула вона та й знов за вінок.”

Кличе батько обідати. Прийшла і сіла кінець стола; своїми білими руками меду батькові наливала й розмовляла. Тільки як старий не заходив, нічого не говорила про себе.

Вийшла знов в садочок. Так-то гарно убралась! Сорочка тоненька і плахта шовкова, пояс сріблом цвітом кований, черевички високі; дрібно, дрібнесенько русу косу заплела, і золотий перстень блищить на правій руці” [3, с. 84]. Її вибір свідомий, вражена своїм горем, вона намагається звільнитися, знайти перед своєю смертю свободу від кохання, свободу від болю. Вінок, який вона сплітає і бере зі собою у воду, є ніби матеріальною річчю, що поєднає цей світ із тим наступним, в якому вона хоче заховатися. Проте залишається батько, який буде переживати її смерть як втрату будь-якої дитини: „Зачинився старий Гримач, аж п'ять років не виходив за свої ворота. Одцурався отамана й здобичі. Посивів, як той голуб сивий” [3, с. 85].

Аналогічну ситуацію бачимо в повісті „Інститутка”. Молода панна, яка своїм деспотизмом отруювала життя всіх, хто оточував її. Молода пара – Назар і Катря, – пристосовуючись до кріпацтва, намагається створити повноцінну сім'ю. Назар – чоловік веселий, жартівливий, Катря – вправна господиня і гарна молодиця: „А в хаті за столом сидить Назар чорнявий і молодичка гарненька, жінка Назарова. У печі палає, як у гуті. Одсвічують весело білі стіни і божничок, вишиваним рушником навішений, квітами сухими і зіллям уквітчаний. З полиці миси, миски й мисочки, і зелені, й червоні, і жовті, наче каміння дороге, викрашаються. Усе таке веселе в тій хаті було, прибране, осяюще: і кужіль м'якого льону на жердині, і чорний кожух на кіпку, і плетена колиска з дитинкою” [3, с. 275]. Проте смерть немовляти ставить крапку не лише на сім'ї, а й на фізичному (а потім психічному) здоров'ї Катрі. Не маючи можливості допомогти дитині під час хвороби, молода мати усвідомлює несправедливість життя. Не відомо, чи звинувачує вона себе в цій смерті, бо все ж не відмовилась від панщини, і вибиваючись із сил, не змогла провести важкі години хвороби біля дитини, чи звинувачує панів, які не

були людяними. У першому випадку вона недостойна мати, яка не змогла принести в жертву себе, а підкорилась обставинам. В іншому – вона вже не зможе стати матір'ю, оскільки залежність від панів може призвести до нових смертей. Катря не може довести собі доцільність існування в цьому світі, оскільки вже ніколи не зреалізується через материнство. Не маючи перспективи на майбутнє, вона залишається на одинці зі своїм болем. Вагання видно з її голосінь, в яких вона одночасно заспокоює себе, намагаючись повернути до цього світу, і водночас розуміє, що сталося щось незворотне: „– Нехай же моє дитя, моє кохане-дороге, буде янголятком божим, – лиха не знатиме моє ріднесеньке! – А далі й заголосить: – А хто ж до мене рученята простягне? Хто мене звеселить у світі?.. Дитино моя! Покинула мене, моя донечко!” [3, с. 281]. Спочатку хвороба, потім вигнання з двору, що остаточно зруйнувало її сім'ю, милостиня пана, який одним карбованцем намагався відкупитися від причетності до її болю, призводить до того, що „Катря не схотіла на світі жити. Щось їй приключалось після тої наруги. Бігала по гаях, по болотах, шукаючи своєї дитини, а далі якось і втопилась бідолашна” [3, с.281]. Проте мало згадується про батька дитини, як у ці моменти повадився він? Одразу після смерті дитини і в ньому відбуваються певні зміни: „Назар – ніби й нічого, розважає свою Катрю, молодим її віком заспокоює, а в самого вже пом'якшав гучний голос, – потай усіх сумує” [3, с. 281]. Можна допустити, що саме через таку специфічну реакцію чоловіка, Марко Вовчок намагається передати значимість життєвих змін у світогляді жінки, яка не приховує біль, а, навпаки, бере на себе максимальне навантаження. Катря божеволіє. Отже, такі форми втечі від реальності, як: самогубство, божевілья, пияцтво, чернецтво, – є не лише наслідками попередньо пережитого, вони є специфічною формою новообраного життя, в якому немає соціальних ролей, зв'язків і зобов'язань.

Постає питання: чому жінка так боїться своєї соціалізації, чому перша ж поразка перетворює її або в психічно нестабільну, або ж в таку, що намагається зректись своєї фізіології. Можливо, відповідь є в її іншості, її інтуїтивній належності до світу природи. З народження дівчина усвідомлює себе в оточенні саду, води, квітів, весни. Вона відчуває енергію росту в природі, тому природа асоціюється в неї з життям. Перші кроки, які вводять її у доросле, соціальне життя – це відрив від статичної навколишньої картини – перехід в іншу сім'ю (одруження) або зміна статусу й труднощі нових обов'язків (народження дитини). Одруження також веде до зміни статусу, проте залишається підпорядкованість, і замість матері тут з'являється свекруха. Але все-таки інтуїтивно дівчина надалі живе у своєму світі. Вона ніби гостює в реальному житті, і коли життя стає негостинним до неї, намагається всіма засобами знайти “загублений сад”. Це відображено у творах: “Горпина”, “Надежда”, “Три долі”, “Чумак” та деяких казках.

У „Горпині” зроблено акцент на любові молоді матері до немовляти. Горпина довго чекала на появу первістка, тому саме з цією подією її життя набрало

сенсу. „Аж ось послав їм господь, уродилась дівчинка. Так-то вже кохає та пестить Горпина свою первичку, і з рук не спускає; аби прокинулось, аби поворухнулось – уже вона й коло колиски, і хрестить, і цілує, і колише, і співає над нею. На панцину поженуть, – дитинку за собою несе та вже й моститься там з нею; сама робить, а око біжить до дитинки” [3, с. 69]. Дитинка хворіє, але мати не може доглядати за нею. В дечому ця ситуація схожа з Катриною (“Інститутка”), проте тут мати навіть не була присутня при смерті дитини. Немовляті ставало гірше, тоді: „Згадала Горпина, що чула колись, як дитина не спить, то настояти макові головки на молоці та й дати випити... Як дала їй, дитина зараз і втихла, засипати почала, та так кріпко заснула і не здригнулась...” [3, с. 70]. Дитя померло, можливо, внаслідок важкої хвороби, але мати себе звинувачує у смерті дитини. Народження первістка знаменувало собою початок її налагодженого життя, а смерть (та ще й причетність до цієї смерті) не лише позбавляє життя сенсу, а й накладає тягар причетності. “Стоїть серед хати Горпина, аж почорніла і страшно дивиться, а на руках у неї мертва дитина... І в церкві достояла мов спокійна, та як стали ховати, боже мій милий! так і кинулась за дітям в яму. Ледве вхопили та принесли її додому, мов неживу.

Хорувала вона тяжко тижнів із три. Якось Господь помилував, вернув здоров'я, та розум не вернувсь! Така вона стала якась не при умі. Цілісінький день ходить мовчки та городній мак ізбирає; а спитати, нащо? „А се, – каже, – для моєї дитинки”.

...Ідеш понад городами, то й бачиш: сидить між повними маківками в білій сорочці, гарно убрана, у намисті, й сама ще молоденька, – тільки як крейда біла; сидить та перекидається маківочками, і всіхається, як дитина...” [3, с. 71]. Її життя зупиняється на епізоді з маками, і вона ніби знов і знов повторює цю ситуацію, але не з летальним наслідком. Свідоме життя, реальність закінчились для Горпини в той момент, коли вона побачила в колісці мертву дитину, і божевілля – це шлях спокутувати свою провину. І знову ж: “Чоловік ходить сам як не при собі; свекор аж занедужав” [3, с. 71]. Вони переживають це як одну з найважчих хвилин у житті, проте зі своїм горем чи щастям життя триває далі.

Казка „Лимерівна” змальовує трагедію дівчини, насильно відданої за багача, який все вимірює владою статків. Молода Лимерівна живе в повній злагоді зі собою, природа гармонійно вплітається в її життя, утворюючи осереддя спокою і тишки. Динамічна й наполеглива постать козака різко виділяється на цьому умиротвореному тлі. Молода Лимерівна розуміє свою трагедію, вона втікає, але не встигає далеко забігти; сила за козаком, він завжди зможе її наздогнати. Примус, неволя – це її нове життя, якого вона позбувається.

В іншій казці „Дев'ять братів та десята сестриця Галя” все нагадує казку, крім бентежного закінчення, де сестра Галя ставить на терези любов до людей.

В оповіданні „Надежда” дівчина знеславлена через своє кохання до молодого пана. Мабуть, кохання їхнє взаємне, проте пан вигідно одружується на багатій і прикрій жінці, яка невдовзі починає ображати Надю її минулим. Пан нещасливий у шлюбі і намагається налагодити минулі стосунки. Саме під час одного візиту до Наді застає його дружина. Надія втікає, що спричинює хворобу, і смерть стає логічним завершенням її хаотичного життя.

Тягар пережитої втрати описується в повісті „Три долі”. Три подруги живуть по сусідству, проте життя роз’єднує їх. Головна героїня Катря енергійна й життєрадісна дівчина. Вона до нестями закохується в Івана Чайченка. Її кохання витримує тиск батька, дивну поведінку нареченого, її самотність. Невдовзі таємниця з’ясовується: Чайченко завжди кохав одну молоду панну, і лише після її одруження він з розпачу переїжджає з матір’ю з місця на місце. Травма від усвідомлення того, що вона є „компромісним варіантом”, перевертає її уявлення про цінності. Вона поступово стає все більш відлюдкуватою і мовчазною, відмовляється від шлюбу, бо він не дасть їй можливості розпочати ідеальне життя, та обирає чернецтво, як втечу від зради. Чому саме чернецтво, а не божевільня чи самогубство? Мабуть, тому, що її травма не була настільки глибокою, вона отримала від матері дозвіл одружитися, проте цей союз не був би справжнім. Її життя почалося б з фальстарту, це було б не повне життя, що майже і є чернецтво: „...і це чернецтво представлене швидше як торжество над цим світом, що її скривдив. Катря вивищує ся над ним, споневаживши всі його цінності як дрібні і недостойні” [1, с. 31].

Ще одну черницю, яка втікає від обставин, змальовано в оповіданні „Саша”. Дівчину молодого відрвали від батьків і привезли в місто. Вона покохала молодого панича, терпіла знущання його родичів, народила хлопчика, який невдовзі помер. Панич, хоч і кохав її, проте був настільки боягузливий і заляканий своїм покійним батьком, що героїня не раз шкодувала його, незважаючи на всі свої страждання. Панич (як і в „Надежді”) постійно щось обіцяв, але життя не налагоджувалось. Саша йде в монастир, де хоче забути все пережите. Вона там відпочиває, знаходить забуття. Невдовзі героїня помирає, що й розриває ланцюг її життєвих невдач.

У „Ледащиці” змальовано молодую Настю. Пані змушує її шити від ранку до вечора, бо за це отримує добрі гроші. Натомість Настя не лише не має часу поспілкуватися з подругами, а й не має часу жити. Є можливість вивільнитися від кріпацтва – це знайти відповідну людину, що оформить папери й заплатить за звільнення. Настя починає втікати з дому й шукати чоловіка, який їй допоможе. Як результат – нестерпна реальність; докори і побої пані, сльози матері, зрада молодого чоловіка, який все ж дав їй волю, проте зрадив її сподівання щодо кохання чи, радше, відповідальності. Вона втекла в пияцтво. Зрідка приходила до тям і від того лише ще більше жахалася оточення. Смерть свого немовляти вона навіть до

кінця не усвідомила. Тільки досягнувши мети (отримавши волю), вона могла почати жити, але вже не мала навіщо: „– То вбийте мене, вбийте! – крикне ламаючи руки... – Не женіть мене, не женіть, – нехай я хоч трохи одпочину! Матінко, я ж ваша дитина, – не женіть! ... – Сховайте, сховайте мою дитину, – шепче, – вона вже давно вмерла!” [З, с. 98] Пияцтво на межі з божевільям дозволило не усвідомити їй увесь перенесений біль.

Усі форми девіацій підкреслюють значимість іншості як соціопсихічної поведінки жінки. Дозволяючи собі відходити від певних стереотипів, вона започатковує нову форму поведінки в суспільстві. Проте такі девіації є не лише ненормативними формами поведінки, а і є певним ціннісно-культурним виміром жіночої психіки. Саме поняття „іншість” у всіх його значеннях дозволяє не протиставити два начала як чоловіче і жіноче, а пояснити їхню відмінність зі світоглядної та культурологічної точок зору.

1. Агеева В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму. – К.: Факт, 2003. – 320 с.
2. Бовуар де С. Друга стаття. У 2 т. – К.: Основи, 1995. – Т.1. – 390 с.
3. Вовчок М. Збірка творів. – К.: Наук. думка, 1983. – 638 с.
4. Вовчок М. Твори в 7 т. – К.: Наук. думка, 1964. – Т.4. – 520 с.
5. Грицяк Н. Формування гендерної політики в Україні: проблеми теорії, методології, практики. – К.: НАДУ, 2004. – 382 с.
6. Гундорова Т. *Femina melancholica*. – К.: Критика 2002. – 271с.
7. Джонсон А. Тлумачний словник з соціології. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – С. 72–74.
8. Павличко С. Теорія літератури. – К.: Основи 2002. – 679 с.
9. Flax J. *Beyond equality: gender, justice and difference. Beyond equality and difference*. – London and New York: Routledge, 1992. – P. 193–208.

A PROBLEM OF THE WOMAN'S "OTHERNESS" IN THE UKRAINIAN CULTURE IN THE END OF THE 19-th AND EARLY 20-th CENTURY

Kateryna Otkovych

*L 'viv Ivan Franko National University, Universytets 'ka Str., 1,
L 'viv, 79000, Ukraine, kafilos@franko.lviv.ua*

A problem of the woman's "otherness" is revealed through the images of country women in the works of Ol'ha Kobylians'ka and Marko Vovchok. A woman's deviant behaviour reveals recognition of one's "otherness", as the values status of femininity.

Key words: gender, countrywoman, femininity, deviant behaviour, suicide.

Стаття надійшла до редколегії 31.08.2005

Прийнята до друку 26.12.2005